

побутових, мовних, релігійних, або традиційних умов, які притаманні співіснуючим культурам. Зараз вже всі розуміють, що треба вивчати мову інших спільнот і народів, поважати їхні звичаї, не критикувати символи іншої віри, не ображати етноорієнтованими образливими назвами представників інших етносів і т.п. Але ідеологічні розбіжності дуже важко подолати, або примирити, і це є серйозною проблемою для українського суспільства і актуальним завданням для суспільствознавців.

Проведений аналіз дає підстави для загального висновку, що соціологічне вивчення особливостей полікультурного устрою сучасних суспільств та дослідження ментальних ресурсів взаємовизнання культур в полікультурних суспільствах формують спеціалізоване інноваційне поле перспективного наукового пошук в соціологічній науці..

Список використаних джерел

1. Тейлор Ч. Мультикультуралізм і «Політика визнання» /Чальз Тейлор.. _ К.:Альтерпрес, 2004.- 172с.
2. Соболева Н.І. Соціологія суб'єктивної реальності / Н.І. Соболева. – К.: Інститут соціології НАН України, 2002.- 296с.
3. Богуцький Ю. Самоорганізація культури: онтологія, динаміка, перспективи /Юрій Богуцький .- К.: Веселка, 2008.-199с.
4. Соціальна регуляція поведінки в умовах суспільної нестабільності. (За ред. О.Злобіної.- К.: Інститут соціології НАН України, 2013.- 320с.
5. Социальные идентичности в динамике институционального и самоорганизационного. (Н.А.Победа и др. –Одесса: ВМВ, 2013.- 220с.
6. Парсонс Т. Система современных обществ. / Толкотт Парсонс. /Пер.с англ. Л.А.Седова и А.Д.Ковалева. Под ред. М.С.Ковалевой. – М.:Аспект-Пресс, 1998. – 270с.
7. Assman A. Introduction to Cultural Studies: Topics, Concepts, Issues. / Aleida Assman. – Berlin: Erich Smidt Verlag, 2012. – 248p.

Отримано 08.02.2014 р.

УДК: 316.421

Панькова О.В.[°]

Інститут соціології НАН України, кандидат соціологічних наук, доцент, докторант

РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЖИТТЄЗДАТНОСТІ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ ЗА УМОВ НЕСТАБІЛЬНОСТІ: ДІЯЛЬНІСНИЙ КОНТЕКСТ

Авторський пошук зосереджувався на виявленні ресурсів життєздатності і суспільства, і людини у кризових нестабільних умовах. На засадах діяльнісного підходу і результатів всеукраїнських моніторингових досліджень Інституту соціології НАН України визначено сутність і емпіричний вимір ресурсного потенціалу суспільства, його діяльно-перетворювальної та пристосовницько-регресивної складових у контексті адаптованості населення до умов нестабільності та вибору життєвих стратегій

Ключові слова: ресурсний потенціал суспільства, ресурси, соціальний суб'єкт трансформацій, умови нестабільності, потенціали, соціокультурна модернізація

Авторский поиск был сориентирован на выявлении ресурсов жизнеспособности и общества, и человека в кризисных нестабильных условиях. На основе деятельностного подхода и результатов всеукраинских мониторинговых исследований Института социологии НАН Украины определена сущность и эмпирическое измерение ресурсного потенциала общества, его деятельно-преобразовательной и адаптивно-регрессивной составляющих в контексте адаптированности населения к условиям нестабильности и выбора жизненных стратегий

Ключевые слова: ресурсный потенциал общества, ресурсы, социальный субъект, условия нестабильности, социокультурная модернизация

Author search was focused on identifying the resources and the viability of society and human crisis unstable conditions. Activity-based approach and the results of monitoring studies Ukrainian Institute of Sociology of NAS of Ukraine defines the essence of empirical measurement and resource potential of the company, its activities and converter adptivno-regressive components in the context of adaptation to the conditions of the population instability and choice of life strategies

Keywords: resource potential of society, resources, social subject, the unstable conditions, socio-cultural modernization

Актуальність. Україна, як і інші пострадянські країни, знаходиться в стані невизначеності, тривалої, затяжної, за висловами українських соціологів, "стабільної нестабільності". Дослідження природи такого стану і його впливу на усі сфери життєдіяльності українського соціуму, на життєдіяльність людини і населення країни є актуальною проблемою, на розв'язання якої спрямовані зусилля науковців. Дослідження змін у соціальній системі, які виникають в умовах "стабільної нестабільності" стають предметом наукових пошуків фахівців різних галузей наук. Соціологічний та соціально-економічний погляди на ці явища і процеси сходяться на тому, що їх можна розглядати крізь призму теорій модернізації, теорій соціальних змін, соціальної трансформації. У процесі тривалих модернізаційних та трансформаційних змін відбуваються поступові перетворення інституційної, соціально-групової, нормативно-ціннісної систем суспільства, базисного типу особистості, виникають нові рушійні сили соціального процесу, формуються нові соціальні актори. Модернізація має на меті зміцнити позиції держави щодо надання відповідей на виклики сучасності. Проте сам перебіг модернізаційних змін також може виступати в ролі своєрідного виклику, яке потребує системного реформування, оновлення суспільної системи. При цьому органічні і властиві даному суспільству культура, традиції, особливості і рівень історичного розвитку безпосередньо впливають на цілі, характер і темпи модернізації, прискорюючи або стримуючи їх.

Модернізація, за своїм походженням, буває двох типів - органічною та неорганічною. Первинна, органічна модернізація проходила в країнах, які були новаторами на цьому шляху, і розгорталася завдяки внутрішнім чинникам, зокрема, корінних змін у сфері культури, ментальності, світогляду. Вторинна, неорганічна модернізація відбувається як відповідь на зовнішній виклик з боку більш розвинених держав і здійснюється переважно під впливом запозичення чужих технологій і форм організації виробництва і суспільства, навчання кадрів за кордоном, залучення інвестицій. Її основою виступають імітаційні процеси. Починається ж вона не в сфері культури, а у сфері економіки та/чи політики і в останньому випадку виступає у якості "наздоганяючої" модернізації. Саме такого типу модернізація характерна для суспільств пострадянського простору. Відома російська дослідниця Н.Ф.Наумова визначає її як "рецидивуючу".

У рамках парадигми "виклик-відповідь" така модернізація являє собою своєрідний «виклик», на який кожне суспільство дає свою "відповідь" згідно з принципами, структурами і символами, закладеними в його досягненнях за періоди розвитку. Тому її підсумком є не обов'язково засвоєння соціальних досягнень Заходу, але сукупність якісних змін традиційного суспільства, в тій чи іншій мірі адаптованих до постіндустріального виробництва [1]. Процеси політичної і соціальної модернізації в Україні відносяться до вторинної (неорганічної) модернізації, характерної для перехідних суспільств, що прагнуть "вписатись" у процес "осучаснення навздогін" [2].

Теорії модернізації, що стали популярними в останні десятиліття ХХ століття, сходяться, в основному на тому, що модернізацію можна розглядати як дію індивідуальних і колективних акторів, які хочуть змінити і поліпшити свою ситуацію. Суспільства шукають нові шляхи розвитку відповідно до їх цілей, але вирішальним для успіху розвитку є не стільки відповідність цілей і цінностей, як поєднання *цінностей і ресурсів*. Там, де немає базових ресурсів, успіху модернізації не буде. Просвітництво і наука виступають базовими силами модернізації, що дає змогу по-новому зрозуміти сутність людського потенціалу, напрями і механізми його розвитку. А одним з головних критеріїв модернізації виступає система соціального забезпечення. Модернізація - неоднорідний поступальний процес, вона містить і цикли коливань, періоди кризи і стагнації [3], в цьому контексті також можна розуміти соціальну нестабільність та невизначеність.

На сьогодні перед науковим співтовариством постає не проста **проблема** - віднайти за нестабільних, "руйнівних", кризових умов ресурси життєздатності і суспільства, і людини, розкрити механізми саморозвитку, саморегулювання, самоорганізації соціальної системи на різних її рівнях, відшукати позитивно-перетворювальний потенціал у самих змінах для розкриття потенцій та реалізації можливостей і людини, і суспільства.

Доцільним виявляється підхід, який втілює соціокультурний аспект модернізації, і змінює систему через особистісні характеристики населення, його діяльнісний потенціал, що визначають особливості модернізаційного розвитку і самі можливості його здійснення. В цьому сенсі сукупність життєвих стратегій і соціальних практик масових акторів виступає соціокультурним виміром суспільства, що поєднує три найважливіші якісні характеристики: (1) ціннісно-нормативне середовище (2) певних соціальних спільнот, що реалізуються (3) в соціальних практиках [4]. Представники структурно-діяльнісного і активістсько-діяльнісного підходів - Е.Гідденс, П.Бурд'є, М.Арчер, Т.Заславська, В.Ядов, О.Куценко, С.Бабенко розглядають життєві стратегії і соціальні практики як соціокультурну підвалину соціального механізму трансформацій і модернізаційних змін.

Нас будуть цікавити як раз життєві вибори і стратегії соціальних акторів, які мають в своєму арсеналі різні ресурси і виступають носіями різної якості людського, соціального, матеріально-економічного, владного, духовного, культурного потенціалу. Це і становить основну **мету статті**.

В українській соціологічній науці різні аспекти модернізації, пострадянських трансформацій та пов'язані з ними зміни представлені в роботах М.Шульги, О.Злобіної, Н.Паніної, Є.Головахи, В.Ворони, В.Судакова, Л.Бевзенко,

Н.Соболевої, Ю.Саєнка, А.Стегнія, Е.Афоніна, Е.Сімончук, А.Ручки, О.Вишняка, В.Тарасенко, О.Куценко, С.Бабенко, Е.Донченко, С.Макеева, І.Мартинюка, В.Пилипенка, Т.Петрушиної, В.Резніка, О.Резніка, Е.Суїменка, Л.Сохань, Л.Сокур'янської, В.Степаненка, Н.Бойко, А.Зоткіна, В.Танчера, В.Хмелька, П.Кутуєва, Л.Хіжняк, Ю.Яковенка, В.Смакоти, М.Паращевіна, А.Арсеєнка, А.Малюка, Т.Загороднюк, О.Демківа, Н.Толстих та ін. Вченими розглядаються різні соціально-економічні, соціально-психологічні, ціннісно-нормативні, духовно-моральні, поведінкові аспекти, пов'язані з протіканням та наслідками для суспільства умов нестабільності на мікро-, мезо-, макрорівнях.

Значний методологічний внесок у дослідження модернізаційних та трансформаційних процесів у країнах пострадянського простору зроблено російськими дослідниками Т.Заславською, Н.Рімашевською, О.Яницьким, В.Пригожиним, А.Кравченком, О.Шкаратаном, М.Шабановою, В.Федотовою, І.Соболевою, Б.Юдіним, Ю.Левадою, Н.Наумовою, В.Колесовим, Ю.Корчагіним, В.Ядовим, З.Голенковою, В.Радаєвим, Р.Ривкіною та ін.

При усьому різноманітті підходів найбільш доцільним з огляду на досягнення визначеної мети нашого дослідження виступає діяльнісний підхід. Він формує уявлення про соціальний суб'єкт як такий, який може володіти сильним або слабким ресурсом, і він намагається використовувати його, він постійно прагне зміцнити своє становище, соціальний статус, розширити свій вплив в суспільстві, якщо він володіє багатим ресурсом. Таким чином, суб'єкт здатний впливати на формування і соціальних відносин, і правил гри, і соціальні інститути, де вони втілюються з позицій реалізації власних інтересів, розширення власних можливостей [5].

У кожного соціального суб'єкта - колективного чи індивідуального є свої ресурси, своя ресурсоємність, свій соціальний і особистісний ареал, в полі якого людина накопичує, примножує, реалізовує і розвиває свої ресурсні можливості, свій потенціал. Сукупність ресурсів, які є у власності соціальних суб'єктів, а також приховані можливості утворюють ресурсний потенціал суспільства. У нашому дослідженні сутність ресурсного потенціалу суспільства ми розглядаємо у значенні спроможності різних груп населення, різних соціальних суб'єктів адаптуватися до нестабільних умов, обирати відповідні до своїх можливостей життєві стратегії, поведінкові практики. Ресурсний потенціал - це ресурси, запаси, резерви, шанси і приховані можливості, якими володіє соціальний суб'єкт, які визначають його місце, роль і характер впливу на систему соціальних відносин. Він багато в чому залежить від характеру накопичення, використання, відтворення, капіталізації наявних ресурсів фізичних, соціальних, матеріальних, економічних, політичних, духовно-культурних, освітніх, професійно-кваліфікаційних, інтелектуальних, інформаційно-комунікаційних, владних, правових та багатьох інших.

Ресурси – це те, що необхідно для життєдіяльності і дозволяє здійснювати кожному члену суспільства його соціальні практики, змінювати соціальні позиції і статуси. В діяльнісній парадигмі соціальний суб'єкт розглядається як комплекс певних ресурсів. Ресурс суб'єкта - це сукупність якостей, що забезпечують не тільки його здатність до виживання, самозбереження, а й до розширення діапазону самоорганізації, саморегуляції своєї поведінки, включаючи вплив на інших суб'єктів. Ресурси суб'єкта досить різноманітні - накопичені і поточні

доходи, здоров'я, молодість, освіта і кваліфікація, проживання у великому місті тощо. Е.Гідденс [6] розуміє правила і ресурси як багаж відтворення соціальних систем, а ресурси - це задані структурою якості соціальних систем, що використовуються і відтворюються агентами в процесі взаємодії і дозволяють актору здійснити вибір дій. Впливові актори спрямовують, реалізують і збагачують власні ресурси, чим структурують властивості (свойства) соціальних систем.

Отже, з позицій структурного і діяльнісного підходів у процесі соціальних трансформацій відбуваються зміни в соціальних практиках і способах поведінки соціальних суб'єктів («акторів" чи "агентів"), що мають різну ресурсоємність - владні диспозиції, знання, навички, вміння, а також володіють певним рівнем символічного капіталу. Соціальні інститути виступають механізмами конвертації капіталів, стійкого відтворення і способів поведінки, і ресурсів, і соціальних норм. Як зазначає Т.Заславська [7] зміна соціальних практик і типових способів поведінки соціальних суб'єктів призводить до їх трансформації, які, у свою чергу, призводять до змін в соціальних інститутах. Успішність інституційно-структурних змін за умов нестабільності забезпечує можливість встановлення якісної визначеності у формуванні нового соціального порядку в суспільній системі, до появи нових акторів, закріплення нових практик і нових правил гри.

В залежності від обсягів та сукупності ресурсів усіх діючих в соціальному просторі соціальних суб'єктів їх можна розділити на три основні групи - *високоресурсні, середньоресурсні, слаборесурсні* відповідно до можливостей задоволення власних потреб, інтересів і ресурсів їх досягнення, реалізації життєвих цілей і шансів.

Наявні і потенційні ресурси соціальних акторів визначають вибір ними життєвих стратегій, спрямованість поведінки, що обумовлюється різними факторами і умовами вибору. Вибудовуються вони соціальними акторами на підставі життєвих уявлень, цілей, інтересів, що базуються на усвідомленні власних потреб, інтересів і ресурсів їх досягнення. Такі ресурси можуть носити особистісний, груповий, структурний і інституціональний характер. Життєві стратегії людини (мікрорівень) характеризуються не стільки раціоналізацією життєвих цілей, цінностей, мотивів, скільки інтуїтивним чуттєвим розумінням актором життєвих виборів, власного життєвого шляху, тому тут виявляється рефлексивна компонента індивідуальних життєвих стратегій, її нестійкість і мінливість.

Соціальні суб'єкти, у яких ресурсоємність є високою, а доступ до ресурсів - широким, здатні повноцінно брати участь в суспільному житті, обирати відповідні соціальні практики і реалізовувати свій діяльнісно-перетворювальний потенціал, змінюючи власне і соціальне життя. Намагаючись реалізувати свої цілі та інтереси, вони використовують доступні їхній соціальній позиції ресурси і тим самим вносять свій внесок у формування нових чи збереження старих прав і правил гри. І, навпаки, ті, що мають низьку ресурсоємність, займають слаборесурсні позиції, обмежені у своїх життєвих шансах і перспективах до конструктивного життєздійснення, втілюють адаптивно-регресивний потенціал українського соціуму. Різноресурсні соціальні суб'єкти (індивідуальні та колективні) займають різні соціальні позиції, різною є їх включеність в суспільне життя, різним є характер впливу як на власне життя, так і на життя суспільства,

різними будуть їх життєві стратегії. Для тих соціальних суб'єктів, які володіють ресурсами, капіталами, резервами і вміють їх розподілити, розпорядитися ними, вибір життєвих стратегій буде вибудовуватися з позицій свідомих життєвих виборів, раціональності, опанування, досягнення. А для соціальних суб'єктів, які не мають у своєму арсеналі великого обсягу ресурсів, життєві вибори будуть зовсім іншими. Різноманітні соціальні суб'єкти виступають носіями різної якості людського, соціального, матеріально-економічного, владного, духовного, культурного потенціалу і здійснюють різні життєві вибори і стратегії. Ми спробували їх співвіднести з найбільш поширеними типологіями соціальних суб'єктів трансформацій і їх життєвих стратегій за характером адаптації до нестабільних умов, що здійснюються провідними соціологами України та Росії. Основними критеріями класифікації життєвих стратегій виступають види, типи, спрямованість соціальної активності певної групи соціальних акторів, спосіб соціального відтворення (соціального статусу та життєвих шансів); цілі, мотиви, цінності, а також методи, засоби і сфера реалізації цих цілей конкретною соціальною групою соціальних акторів [8].

За типологією Т.Заславської усі соціальні суб'єкти трансформацій поділяються на три групи:

1 - на - акторів - це правлячі еліти,

2 - на стихійних учасників - адаптантів - це пасивні і активні представники середніх прошарків,

3 - на пасивних жертв - це регресивні дезадаптанти, що не здатні до продуктивної адаптації. За нашою класифікацією такий розподіл уособлює високо-, середньо- і слабодресурсних соціальних суб'єктів трансформацій. Дослідження українського соціолога О.Злобіної дозволяють визначити життєві стратегії різних соціальних груп населення за характером їх адаптації до суспільних змін. І виходячи з логіки нашого дослідження, за цим критерієм ми можемо розподілити їх на високо-, середньо- і слабо-ресурсних соціальних суб'єктів, які діють в соціальному просторі українського суспільства. Так, до перших слід віднести тих, хто в житті реалізує стратегії досягнення (таких 17%), до других - тих, хто реалізує стратегії пристосування (таких у 2013 р. зафіксовано 34%), до останніх - ту частину населення країни, яка втілює у власному житті стратегії уникнення (таких 31%), а також тих, хто не визначився із власною життєвою стратегією, таких - 19%. Останні дві групи населення формують адаптивно-регресивний потенціал соціуму у людському вимірі.

Отже сумарні показники свідчать про те, що на сьогодні в українському суспільстві кількісні показники високо- і середньоресурсних груп, які утворюють позитивний діяльнісно-перетворювальний потенціал українського соціуму, майже дорівнюють кількості слабодресурсних – у 2013 р. співвідношення становить 51% (сумарне значення кількості тих, хто обрав стратегії опанування та пристосування - $17+34=51\%$) проти 50% (сумарне значення кількості тих, хто обрав стратегії уникання і невизначеності – $31+19=50\%$) (Рис 1). Порівняно з 2012 р. спостерігається позитивна динаміка змін. Рік тому «виживаючі» і «відчужені», які утворюють пристосовницько-регресивний потенціал українського суспільства ($32+25=57\%$) переважали «успішних» і «адаптованих» ($16+27=43\%$).

Соціальна група «уникаючих» утворює той потенційний ресурс суспільства, який можна назвати сигнальним – адже в залежності від сприятливості зовнішніх

умов він може поповнити середньоресурсну кагорту і зміцнити власні позиції, або навпаки, знизити їх і перейти до слаборесурсних «відчужених». Це та «перехідна група» соціальних акторів, в яких «природні ресурси» (естественные ресурсы) наявні, проте за несприятливих умов вони легко знецінюються і можуть деградувати, а суспільство – втратити свій потенціал розвитку. Тому державна соціальна політика має бути особливо чутливою до стану цієї ресурсної групи і орієнтуватися на їх підтримку.

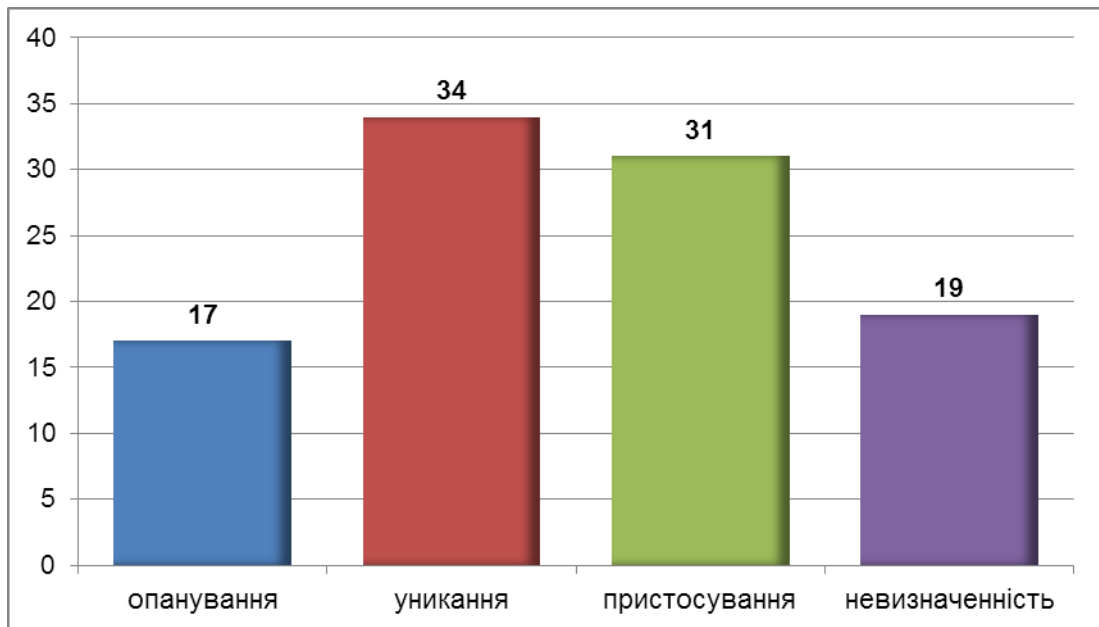

Рис. 1. Життєві стратегії населення України, 2013 р., % до опитаних

Діяльнісно-перетворювальний потенціал українського суспільства співвідноситься зі станом соціального самопочуття населення – до його складу входять ті соціальні суб'єкти, які задоволені своїм становищем у суспільстві, своїм життям в цілому. *Задоволених своїм становищем у суспільстві* - п'ята частина опитаних - вони оцінюють власну адаптованість до нестабільних соціальних умов як позитивну і готова в більшій мірі, ніж інші, брати на себе відповідальність за своє життя, опановувати ситуацію, розкривати свій потенціал і використовувати життєві шанси. Проте *задоволених своїм життям в цілому* більше - третина населення. Цілком зрозуміло, що для тих груп населення, які задоволені цілком і повністю своїм життям нестабільні соціальні умови стають сприятливим стартовим простором для розкриття своїх можливостей. Впевнених у власному майбутньому респондентів, на жаль майже в 10 разів менше, ніж невпевнених. Оптимістично налаштована частина населення (6,7 – 11,8%) щодо власного майбутнього майже співпадає з кількістю тих, хто своє життя будує власноруч (6,6 – 10,5%).

Внутрішні ресурси ініціативності, самостійності, рішучості, упевненості, в своїх силах і досягненні власних цілей, за самооцінками населення країни є розвиненими в середньому більш, ніж у третини опитаних (від 30 до 42%). Це стає підставою для того, щоб ці ресурси були підтримані й затребувані і суспільством також. Низьке соціальне самопочуття населення, а також нестача внутрішніх і зовнішніх ресурсів поширює пристосовницько-регресивний потенціал

соціуму, фіксує його низьку ресурсоємність. За параметрами особистісних ресурсів населення він становить від 23 до 34% (ми не брали до уваги максимально високі значення нестачі здоров'я і упевненості у власному майбутньому (55-72%). Турбує факт зростання кількості зневірених у власному майбутньому, проте на це є свої причини.

В українському суспільстві за роки незалежності соціальна структура суспільства зазнала значних змін - у більшості населення відбулася втрата і знецінення власних ресурсів, і масові переважно середньоресурсні групи населення на початку 90-х значно знизили свої позиції. Це призвело до збільшення слабोरесурсних груп через те, що умови накопичення та реалізації наявного потенціалу значно обмежилися, а для багатьох стали просто неможливими. Слаборесурсні соціальні суб'єкти знаходяться у такому стані, коли життєві труднощі переважають над можливостями вплинути на них, опанувати життєві ситуації, актори як правило не можуть раціонально оцінити власні сили і виробити алгоритм рішень, тому втрачають свій людський, соціально-економічний, соціальний, особистісний потенціали, перетворюючись на беззахисних, безпорадних, уникаючих, регресуючи. У такому разі проявляється їх нездатність дати гідну відповідь на зовнішні виклики. І таких людей в українському суспільстві на сьогодні - від 20 до 35%. Це той резервуар, де накопичуються нездорова, квола, слабोरесурсна соціальна і людська енергія соціуму.

Висновки. В умовах суспільних невизначеностей, людині треба особливо відповідально, раціонально, продумано вибудовувати свій життєвий шлях щоб марно не витратити свої ресурси, а навпаки, їх примножувати і реалізувати. В ситуації, коли більш ніж 80% населення країни перебувають в стані стурбованості, невизначеності, непередбачуваності і відчують, що «усе так хитко, і може відбутися все, що завгодно», важливо зберегти власну цілісність, забезпечити внутрішнє упорядкування, розвивати свої сильні сторони, позитивно ставитися до життєвих труднощів, бачити себе у перспективі і продукувати успішні життєві стратегії поведінки (опанування, досягнення, успішності). Людина має протистояти труднощам і невизначеностям, має зробити усе, щоб відчуження, що породжується соціальними негараздами, не зруйнувало її внутрішній простір, не забрало здатність свідомо опановувати ситуацію, приймати раціональні рішення і здійснювати їх. Для цього їй необхідно чітко усвідомлювати власні переваги, свої сильні сторони, вірити у себе і свої сили і обирати активні дії для перетворення власного життя. Ситуація нестабільності значно обмежує звичну для індивіда модель життєдіяльності, примушує людину пристосуватися за принципом «найменших втрат» для збереження власних ресурсів і їх раціонального використання. Ключове протиріччя в цій ситуації - між «викликом» і «відповіддю», що постають перед людиною - між обмеженими можливостями до свободи вибору, свободи волі і опанування ситуації через власну відповідальність за прийняття рішення,

Для реалізації та розвитку особистісного та суспільного потенціалів, для зростання діяльнісно-перетворювального потенціалу соціальних суб'єктів українського суспільства, для «гідної відповіді» на численні "виклики" нестабільності, необхідне усвідомлення процесів, які відбуваються в соціальній системі в цілому, її станів, що мають свою логіку і механізми, які виробилися за

умов "стабільної нестабільності". Саме тут формуються ті нові установки і стереотипи поведінки, що на перший погляд здаються тимчасовими, а насправді кристалізуються, стають стратегічно орієнтованими. Нестабільні умови вкрай загострюють проблему модернізації усієї системи управління в державі, зміни її ролі в суспільних процесах. Необхідна загальна стратегія розвитку держави за нестабільних умов на засадах активізації і використання сильних потенцій соціуму, які б забезпечували його життєздатність і самодостатність.

Вітчизняний соціолог Ю. Саєнко слушно зауважує, що поштовхом до суспільних змін завжди є соціальна енергія, яка зароджується у свідомості громадян. Якщо відповідні зміни у свідомості відсутні, тобто не сформовані чіткі цілі, не поставлені завдання, не знайдено методи та засоби (програми їх розвитку), і, якщо не вистачає впевненості у вирішенні цих задач, тоді процеси реформування чи трансформування в державі, влада лише імітує [9, с.133]. Єдиний шлях підвищення рівня соціальної довіри, подолання аномічної деморалізованості, можливий, на наш погляд, лише за умов послідовного переходу від контролю держави над суспільством та особою до контролю громадянського суспільства за роботою державного апарату. Українські реалії свідчать про те, що активній частині населення, яка проявляє громадянську активність необхідно спрямовувати її у конструктивному руслі, отримувати відповідний досвід, дотримуючись норм дисциплінованості, відповідальності, політичної і загальної культури, соціальної безпеки, інакше вона носитиме значну загрозу суспільному порядку і особистій безпеці громадян, які за умов нестабільності і без того значно розхитані.

Соціальна політика і її інструменти за критичних нестабільних умов мають бути спрямовані передусім на формування у масовій свідомості образу держави-рятівника, на утвердження духу народу, соціальної витримки, на подолання національної розгубленості і цей шлях буде ефективним за рахунок того, що в масовій свідомості населення України ще не зруйновані стереотипи радянської доби, коли людина отримувала підтримку від держави, сприймаючи себе як її невід'ємну частинку. Держава має впроваджувати заходи, що підтверджують її опікування про людину, про цінність її життя для держави і суспільства, виводити її зі стану жаху, відчаю і саморуйнування. Реабілітація держави перед людиною може відбуватися за рахунок надання сприятливого правового простору для розвитку малого і середнього бізнесу (особливо сімейного), розгорнути у стратегічному напрямі створення таких умов у державі, щоб кількість слаборесурсних соціальних суб'єктів зменшувалася за рахунок надання можливостей активізовувати наявні сильні потенції і поповнювати ряди середньоресурсних соціальних суб'єктів. Нестабільні умови стимулюють соціальних суб'єктів до прояву прихованих можливостей. В цьому їх конструктивний сенс, адже саме такі умови вимагають перетворень для мобілізації, активізації і втілення механізмів раціоналізації, саморегуляції, самоконтролю, самоорганізації як людини, так і суспільства. Пошук таких механізмів і має стати предметом **подальших наукових досліджень**.

Список використаних джерел:

1. Соколова Г.Н. Модернизация как технологический и социальный феномен: Беларусь – Россия / Социологические исследования. – 2012. - №5. – С.4-19

2. Юрій М.Ф. Політологія. Модернізаційний процес в Україні: основні проблеми та умови їх розв'язання. /Електронний ресурс. – [Режим доступу]: http://www.ebk.net.ua/Book/political_science/uriy_politologiya/part8/1805.htm
3. Гавров С. Социокультурная традиция и модернизация российского общества. /Електронний ресурс. – [Режим доступу]: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Culture/gavr/02.php
4. Бабенко С. Социальный механизм постсоветской трансформации: деятельностно-структурный подход // Посткоммунистические трансформации: векторы, направления, содержание / под. ред.. О.Д.Куценко; со-редактор С.С.Бабенко. – Харьков: Изд. Центр Харьковского национального университета им. В.Н.Каразина, 2004. – С. 259-260.
5. Ядов В.. Теоретическая социология в России: проблемы и решения // Общество и экономика. 1999. №3—4.
6. Гидденс Э. Девять тезисов о будущем социологии // Альманах THESIS Теория и история экономических и социальных институтов и систем. 1993. N 2. С. 57
7. Заславская Т.И. Двадцать лет российской трансформации. Человеческий потенциал в современном трансформационном процессе. Электронный ресурс. [Режим доступа]: <http://ecsocman.hse.ru/data/2010/12/16/1214862956/Zaslavskaya.pdf>;
8. Посткоммунистические трансформации: векторы, направления, содержание / под. ред.. О.Д.Куценко; со-редактор С.С.Бабенко. – Харьков: Изд. Центр Харьковского национального университета им. В.Н.Каразина, 2004. – С. 262-263.
9. Саєнко Ю. Україна: динаміка змін у суспільній свідомості / Ю. Саєнко // Універсум. — 2004. — № 10-12. — С. 133-135.

Отримано 04.03.2014 р.

УДК 316.1

Братчикова Т.І. °

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, факультет соціології, аспірант

ПОНЯТІЙНО-КАТЕГОРІАЛЬНИЙ АПАРАТ ДОСЛІДЖЕНЬ ПОШИРЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ У СОЦІАЛЬНИХ ОНЛАЙН МЕРЕЖАХ

Соціальні онлайн мережі на сьогоднішній день грають важливу роль у процесі поширення інформації, створюючи умови для надшвидкого поширення інформаційних повідомлень. Даними дослідженнями займаються вчені з різних галузей в усьому світі. Але поняття, які використовуються у дослідженнях, різні, хоча часто вони позначають одне і те ж явище. Метою даної статті є розгляд існуючого понятійно-категоріального апарату, який використовується у дослідженнях поширення інформації в онлайн мережах, а також уточнення та адаптація понять для їх використання у вітчизняних дослідженнях.

Ключові слова: соціальна мережа, поширення інформації, соціальні онлайн мережі, соціальний вплив, дифузія інновацій, каскади поширення

Социальные онлайн сети на сегодняшний день играют важную роль в процессе распространения информации, создавая условия для сверхбыстрого распространения информационных сообщений. Данными исследованиями занимаются ученые из разных областей во всем мире. Но понятия, используемые в исследованиях, разные, хотя часто они обозначают одно и то же явление. Целью данной статьи является рассмотрение существующего понятийно-категориального аппарата, который используется в исследованиях распространения информации в онлайн сетях, а также уточнение и адаптация понятий для их использования в отечественных исследованиях.

Ключевые слова: социальная сеть, распространение информации, социальные онлайн сети, социальное влияние, диффузия инноваций, каскады распространения